HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דא"ל אילו לא אוניתן לא הוה מצית הדרת בך השתא דאוניתן מצית הדרת בך ותנא תונא יפות ונמצאו רעות לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר ואמר רב חסדא [א]מכר לו שוה שש בחמש והוזלו ועמדו על ג' מי נתאנה מוכר מוכר יכול לחזור בו ולא לוקח דא"ל אילו לא אוניתן לא הוה מצית הדרת בך השתא מצית הדרת בך ותנא תונא רעות ונמצאו יפות מוכר יכול לחזור בו ולא לוקח מאי קא משמע לן מתני' היא אי ממתני' הוה אמינא דלמא דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו ומתני' (א) הא אתא לאשמועינן דלוקח יכול לחזור בו דס"ד אמינא משום דכתיב [1]רע רע יאמר הקונה: [ב]שחמתית ונמצאת לבנה כו': אמר רב פפא מדקתני לבנה ש"מ האי שמשא סומקתי היא תדע דקא סמקא צפרא ופניא והאי דלא קא חזינן כוליה יומא נהורין הוא דלא ברי מיתיבי [2]ומראהו עמוק מן העור (א) [ג]כמראה חמה עמוקה מן הצל והתם לבן הוא כמראה חמה ולא כמראה חמה כמראה חמה דעמוקה מן הצל ולא כמראה חמה דאילו התם לבן והכא אדום ולמאי דסליק דעתין מעיקרא הא קא סמקא צפרא ופניא בצפרא דחלפא אבי וורדי דגן עדן בפניא דחלפא אפתחא דגיהנם ואיכא דאמרי איפכא: [ד]יין ונמצא חומץ שניהן יכולין לחזור בהן: לימא מתניתין רבי היא ולא רבנן דתניא

יין

דא"ל. לוקח למוכר: **אי לאו דאוניתן.** בשעת מכירה היה מתקיים המקח ולא מצית הדרת בך ואע"פ שהוקר אחרי כן והשתא מצית הדרת בתמיה וכי בשביל שאוניתני וייפו חכמים את כחי לחזור אם ארצה ונתנו ידי על העליונה תחזור בך גם אתה כשהוקר לבסוף ותהי גם ידך על העליונה א"כ מצינו חוטא נשכר: [ב]**ועמדו על שמונה.** רבותא נקט ביטול מקח והוא הדין דהוה מצי למימר ועמדו על שבעה דאיכא אונאת שתות מעות ורוצה גם מוכר לחזור[ג]: **ותנא תונא.** תנא דידן כמו אבונא אחונא ולשון קצר הוא: **יפות ונמצאו רעות.** הרי נתאנה לוקח לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר אע"ג דהוקרו דלהכי רבותא איצטריך למתנייה: **שוה ו' בה'.** שתות מקח הוא והוא הדין לשוה ז' בשש דהוי שתות מעות: **והוזל.** אחר זמן מרובה ורוצה לוקח לחזור דהא אכתי לא נתקיים המקח דהא מוכר לעולם חוזר כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף נא.): **על שלש.** ה"נ הוי מצי למימר על ד' דהוי ביטול מקח: הכי גרסינן בסיפא כמו שכתוב בספרים **מאי קא משמע לן מתניתין היא אי ממתניתין הוה אמינא דרב חסדא תרוייהו הדרי בהו ומתניתין היינו טעמא משום דרע רע יאמר הקונה.** כלומר דרב חסדא דאיכא אונאה תרוייהו הדרי הואיל ונתאנה המאנה לבסוף בתוך זמן שהיה המתאנה יכול לחזור וכיון דלא נתקיים המקח לגמרי עד דנתאנה גם המאנה תרוייהו הדרי: **ומתניתין.** דליכא אונאה כלל אלא בשוייהן מכרו ועכשיו טוען איני חפץ באלו הלכך במכר יפות ונמצאו רעות יכול לוקח לחזור בו דא"ל יפות בקשתי ומקחי טעות אבל אם בא מוכר לחזור ולומר גם אני אחזור שמקח טעות הוא הלוקח אומר לו אינו טעות שאף אני בחזקת רעות לקחתים דרע רע יאמר הקונה וסיפא נמי רעות ונמצאו יפות המוכר חוזר דאמר טעיתי ולא היה בדעתי למכור אלו אבל אם בא הלוקח לחזור בעלילה זו מפני שהוזלו חטין ורוצה לומר לו אלו לא מכרת לי אומר לו (ב) בחזקת רעות לקחתם ואני מודה לך וכן פירש רבינו זקני מ"כ. ולי נראה דהכי מצי טעין ליה אני לא הטעתיך דבחזקת יפות מכרתים לך דטוב טוב יאמר המוכר בשעת מכירה. אבל גבי אונאת שתות דרב חסדא שאין אדם יודע שויו של מקח עד שיראה לתגר התם ליכא למימר רע רע יאמר הקונה ויודע היה שקנאו ביוקר דאי הוה יודע לא הוה זבין אלא בשויין דהוא נאמן לטעון יודע הייתי שרעות הן ואעפ"כ גמרתי בדעתי לקנותן דכיון ששוות הדמים דעתי לקנותן אבל בהא לא מהימן אי טעין הייתי יודע דאיכא אונאה וגמרתי בדעתי לקנותן דהא ודאי לא עביד איניש: **מדקתני לבנה ש"מ.** שחמתית אדומה ולא שחורה דהא שני מראות יש בחטין ולא יותר לבנות ואדומות ומדקרי לחדא לבנה ולאידך שחמתית ש"מ שחמתית אדומה ועל שם חמה שהיא אדומה קרי לחטין אדומות שחמתית: **נהורין דלא ברי.** מאור עינינו אינו ברור כל כך מתוך אור היום שמכהה עינינו אבל צפרא ופניא שהיום חשוך ניכר אדמומית החמה. ורב פפא לפרש משנתנו בא אמאי מקרי שחמתית: **עמוק.** הלבן נראה עמוק אצל השחור: **לבן הוא.** כדכתיב (ויקרא יג) ואם בהרת לבנה היא. ומדמדמי ליה לחמה שמע מינה לבנה היא: **ולמאי דס"ד מעיקרא.** דהוה פרכינן לרב פפא מברייתא דלבנה היא אמאי לא הויא קשיא לן האי דסמקא צפרא ופניא מה היינו יכולין לפרש אמאי סמקא אם לבנה היא: **בפניא.** ששוקעת במערב דחלפא אפתחא דגיהנם ומאדמת מכח אש גיהנם. בצפרא דחלפא במזרח אוורדי דגן עדן שהוא במזרח כדכתיב גן בעדן מקדם (בראשית ב): **ואיכא דאמרי איפכא.** בצפרא סמקא משום דעומדת במזרח ומאירה החמה כנגדה במערב ומאדמת מכח גיהנם שבמערב לפי שעמוד של אור החמה מכה כנגד גיהנם ומאדים החמה מכחו בפניא דחלפא במערב ועמוד שלה הולך לצד מזרח ומכה בגן עדן ומאדים מכח אדמומית וורדי דגן עדן: **לימא מתניתין רבי היא ולא רבנן.** דכיון דאמרי מין אחד (ג) הן אין שניהן חוזרין אלא המתאנה דדמי לחטין יפות ונמצאו רעות ונמצאו יפות:

מין

אי לאו דאוניתן לא הדרת בך. וא"ת ביתר משתות דקיימא לן דבטל מקח ואפילו המתאנה יכול לחזור אמאי לא אמר נמי התם אי לאו דאוניתן כו' כמו בשתות וי"ל לפי שהוא רחוק מן המקח יותר מדאי וכאילו לא מכר כלל שאין ראוי מקח כזה להתקיים[א] וריב"ס פי' דאפילו ביתר משתות אין המתאנה חוזר בו אלא כשהמתאנה תובע אונאתו כיון שתובע יותר משתות דהוי ביטול מקח הוי מקח טעות ויכול גם המאנה לחזור בו [ב]אבל אם המתאנה אינו תובע אונאתו ורוצה להחזיק המקח כמו שקנה אין סברא שיוכל המאנה לחזור בו דמצי א"ל אי לאו דאוניתן כו' כמו בשתות:

ותנא תונא יפות ונמצאו רעות. הוה בשוה איירי ומאי קא משמע לן שיוכל לוקח לחזור בו ולא מוכר פשיטא אלא הא קא משמע לן דאפילו הוקרו אחרי כן אין המוכר יכול לחזור:

והוזלו ועמדו על שלש. ה"מ למימר על ד' דהוי נמי ביטול מקח אלא איידי דנקט לעיל שהוקרו שנים נקט נמי שהוזלו שנים:

מאי קא משמע לן רב חסדא היינו מתניתין. דע"כ מתניתין להכי הוא דאתא דאי לאו הכי מאי קא משמע לן וכי תימא אע"ג דלא קא משמע לן מידי יש לו לשנות (ד) כי היכי דקתני יפות ונמצאו יפות ואע"ג דהוקרו והוזלו אלף פעמים ברשות לוקח הוקרו והוזלו שלגמרי נתקיים המקח לאלתר וי"ל דאי רישא (ה) חידוש הוה ניחא הא דנקט סיפא אע"ג דפשיטא כדי למנות ארבע מדות אבל אי ברישא נמי ליכא חידוש א"כ בחנם הזכיר במתניתין כל דין יפות ורעות:

אי ממתניתין ה"א דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו. בהוקרו והוזלו ומתניתין היינו טעמא ביפות ונמצאו רעות דלוקח מצי הדר ביה ולא מוכר אע"פ שהוקרו משום דאם בא מוכר לחזור א"ל לוקח לא נתאניתי אע"פ (ו) שאמר יפות יודע היה שהן רעות דטוב טוב יאמר המוכר[ג] אבל במוכר לו שוה חמש בשש והוקרו דרב חסדא לא שייך למימר הכי ולכך יכול לחזור בו אפי' מוכר וסיפא מתניתין דרעות ונמצאו יפות דמוכר מצי הדר ביה ולא לוקח אע"פ שהוזלו משום דא"ל מוכר לא נתאניתי יודע הייתי שהן יפות אע"פ שהיית אומר דרעות הן דרע רע יאמר הקונה[ד] אבל מכר לו שוה שש בחמש והוזלו יכול לחזור בו אפילו לוקח דלא שייך למימר הכי כן פ"ה (ד) בשם רש"י ועוד פר"י בע"א דלרב חסדא מצו הדרי תרוייהו דממתניתין ליכא למשמע מידי דאפשר דמתניתין איירי דלא הוקרו ולא הוזלו וכי תימא מאי קא משמע לן איצטריך סד"א דיפות ונמצאו רעות לא יוכל לחזור בו אפילו לוקח שיודע שהן רעות אע"פ שהמוכר אמר שהן יפות[ה] דטוב טוב יאמר המוכר וכענין זה יש לפרש סיפא:

האי שימשא סומקתי היא. פי' ה"ר מנחם דנפקא מיניה לנודר מן האדום[ו]: **בצפרא** חלפא אבי וורדי דג"ע. ומשמע דג"ע במזרח הוא ואפילו למאי דאמר איפכא הוי במזרח כדפ"ה[ז] וכן משמע במדרש דארץ כוש במזרחו של עולם כדכתיב (בראשית ב) הוא הסובב את כל ארץ כוש וזה הנהר יוצא מעדן א"כ (ז) עומד במזרח מסתמא והא דאמר בבראשית רבה בפ"כ שרוח מזרחית קולטת היא קלטה אדם הראשון כדכתיב (שם ג) ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן וגו' קלטה קין כדכתיב וישב בארץ נוד קדמת עדן משמע דאדם הראשון וקין במזרחו של עולם היו ושם אנו עומדים א"כ ג"ע היה במערב העולם צריך לומר (ח) דמזרח דקרא היינו קדם של עולם שאצל ג"ע והיינו קדמת עדן קדם העולם שאצל גן עדן והא דאמר בב"ר שרוח מזרחי קולטת היינו רוח מזרחי של עולם ולא של גן עדן(ה):

יין

עין משפט נר מצוה

עב א מיי' פי"ב מהל' מכירה הל' יד סמג לאוין קע טוש"ע ח"מ סי' רכז סעיף יא:

עג ב מיי' פי"ז מהל' מכירה הל' ב סמג עשין קע טוש"ע ח"מ סי' רלג:

עד ג מיי' פי"א מהל' טומאת צרעת הלכה י סמג עשין רלד:

עה ד מיי' פי"ז מהל' מכירה הל' ב סמג לאוין קע טוש"ע ח"מ סי' רלג:

◆

רבינו גרשום

דמצי למימר לי' אי לאו דאוניתני מעיקרא לא [מצית] הדרת בך. כלומר אם לא בשביל שהוניתני מתחלה מן המקח שאלמלא היית מוכרו שוה בשוה והוקר ברשותי לא היית יכול לחזור בך ועכשיו בשביל שהוניתני תרצה לחזור בך כשם שבתחלה בשעה שהוניתני לא חזרת בך לא תחזור בך עכשיו: ותנא תונא. ממתני' מייתי סייעתא לרב חסדא: התנה לו למכור חטין יפות ונמצאו רעות. הואיל שנתאנה לוקח יכול לחזור בו אבל לא מוכר ואף על גב דשוב הוקרו אותן רעות הוקרו ברשות לוקח. ואע"ג דהשתא הוי אונאה למוכר ועדיין לא קבל דמיהן אינו יכול לחזור בו משום ההוא טעם דרב חסדא: ואמר רב חסדא מכר לו שוה שש בה' והוזלו. לאחר שמכרו לו קודם שקבל הדמים: מי נתאנה. מעיקרא המוכר. מוכר יכול לחזור בו אם רוצה אף על גב דהשתא לבסוף נתאנה לוקח שהוזלו. משום דמצי למימר ליה המוכר ללוקח אי לאו דאוניתני שנתתי לך שוה ו' בה' משום ההיא טענה דהואי בה אונאה מעיקרא ובטול מקח בשביל ההוא טענה קא בעית למיהדר בך השתא הואיל דהוזלו כיון דמעיקרא בעידנא דאוניתני לא הדרת בך לא תיהדר בך השתא משום דברשותך הוזלו: ותנא תונא. ממתניתין מסייע ליה לרב חסדא: התנה לו למכור לו רעות ונמצאו יפות דנתאנה מוכר. מוכר יכול לחזור בו משום דנתאנה אבל לוקח אינו יכול לחזור בו אע"ג דשוב הוזלו אותן יפות ברשותו הרבה יותר מב' שתותין. אפי' הכי לא מצי למיהדר ביה משום טעמא דרב חסדא: ומקשינן ממאי מצית למימר דההיא מלתא דרב חסדא בההיא לישנא בתרייתא דמיא למתני' ודלמא במלתא דרב חסדא איכא למשמע מינה דתרווייהו מצו למיהדר בהן ודקא מייתית סיועא ממתני' לעולם ממתניתין לא תסייעה. דמתני' היינו טעמא דמוכר יכול לחזור בו ולא לוקח משום דרע רע יאמר הקונה כלומר מעיקרא כשהתנה הלוקח עם המוכר למכור לו חטין רעות בקש ממנו ובתורת רעות באו לידו הואיל שנתאנה מוכר יכול לחזור בו אבל לא לוקח דהוא אמר רע רע בשעת קניה ואע"ג דהוזלו מכדי דמיהן לאחר מיכן לא מצי למיהדר ביה דמצי למימר ליה המוכר מה אתה מתרעם עלי דידי והא מעיקרא בחזקת רעות קניתם והשתא נמי רעות נינהו ומש"ה לא מצי למיהדר בו לוקח אבל לגבי מלתא דרב חסדא איכא למימר דתרווייהו מצי למיהדר בהו היכא דמכר לו שוה ו' בה'. המוכר לא היה בדעתו ליתן לו אלא שוה ה' וטעה ונתן לו ו'. להכי מוכר יכול לחזור בו. ולוקח נמי שנתן חמש היה רוצה שלא יהיה שוה פחות מה'. וכיון שהוזלו ועמדו על ב' דנתאנה מוכר מעיקרא ולוקח השתא שניהן יכולין לחזור בהן המוכר משום דנתאנה מעיקרא והלוקח משום דמצי למימר למוכר מעיקרא מיהא בתורת מקח יפה מכרת לי ונמצא עכשיו דלא מקח יפה הוא דהוזל יותר משתות ומצינא למיהדר ביה אבל גבי מלתא קמייתא דרב חסדא ליכא למימר הכי ומילתא דווקא הוא. וממתני' מצי לסייע שפיר דלהיכא דמכר ליה שוה ה' בו' דעתיה דלוקח הוא לקנות יפה שוה ו' דמעיקרא נתאנה לוקח. דהכא ליכא למימר רע רע יאמר הקונה דמעיקרא בתורת יפות לקחן והשתא נמי דנתייקרו יפות נינהו ומיבעי למיהדר לוקח דנתאנה מעיקרא מצי למיהדר אבל לא מוכר. ותנא תונא נמי מתני' דמסייע ליה דוקא הוא ש"מ. ל"א מאי קמ"ל רב חסדא במלתא בתרייתא דמוכר יכול לחזור בו ולא ליקח. מתני' היא ומאי קמ"ל. אי ממתני' הוה אמינא דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו ולא דמי למתני'. דמתני' היינו טעמא דמוכר מצי הדר ולא לוקח משום דרע רע יאמר הקונה והשתא דהוו יפות לא רעות נינהו ואין כאן מקח טעות להכי אצטריך לאשמועינן רב חסדא אע"ג דלא דמיא למתני' כדאמרן לעיל קסבר נמי דמוכר יכול לחזור בו ולא לוקח. א) ואוזל לו כשהולך לו המוכר. אז יתהלל הלוקח במקחו: אגב דקתני שחמתית קאמר רב פפא במלתא דחמה ב): והאי דלא חזינא כולי יומא. דתיהוי סומקא: משום נהורן הוא דלא ברי. מחמת שמאור היום הוא גדול אין כח לראות אדמדומית החמה ג) נגד הערב: מיתיבי ומראהו של נגע עמוק מן העור ולא עמוק עמוק ממש אלא כמראה החמה שנראית עמוקה מן הצל היכא דזורחת בתוך הבית ואינה עמוקה והתם לבן הוא הנגע ומדמה החמה לנגע עמוקה אלמא דחמה לבנה היא וקשיא לרב פפא. ומשני דל"ק דהאי דמדמה לה לנגע לעומקא ולא כמראה חמה דאילו התם הנגע לבן הוא והכא אדום החמה כרב פפא: ולמאי דסליק אדעתא מעיקרא דקא סמקא צפרא ופניא. משמע לפי הלשון שאותן שעות מאדימות מכל היום ומאי שנא. בפניא חלפא כו'. וכן ללשנא קמא משמע דגיהנם במזרח וגן עדן במערב:

מסורת הש"ס

א) [שבועות ו: בכורות מא. חולין סג.], ב) שייך לעיל, ג) ע"כ, ד) אינו וכן בפ"ה שלפנינו במקום טוב טוב כו' פי' רע רע יאמר כו' ועי' רש"ל, ה) [וע"ע תוס' בכורות נה: ד"ה מטרא ועיין תוס' קדושין עא: ד"ה עד היכן],

◆

תורה אור השלם

1 רַע רַע יֹאמַר הַקּוֹנֶה וְאֹזֵל לוֹ אָז יִתְהַלָּל:
משלי כ יד

2 וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא:
ויקרא יג ל

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי קמ"ל מתני' היא אי ממתניתין ה"א דלמא דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו ומתניתין ה"ט משום דכתיב וכו' כצ"ל ותיבות הא אתא לאשמועינן דלוקח יכול לחזור בו דס"ד נמחק ונ"ב זו היא גירסת רשב"ס אבל ס"א ממאי דלמא דרב חסדא תרוייהו מצו הדרי בהו ומתניתין ה"ט משום דכתיב רע רע יאמר הקונה וגירסת ר"י מאי קמ"ל מתניתין וכו': (ב) רשב"ם ד"ה ומתניתין וכו' אומר לו זה אתה בחזקת רעות: (ג) ד"ה לימא וכו' מין אחד הוא אין: (ד) תוס' ד"ה מאי קמ"ל וכו' יש לו לשנות כדי למנות ד' מדות כי היכי דקתני יפות ונמצאו יפות ואף על גב דמילתא דפשיטא הוא דאע"ג דהוקרו והוזלו: (ה) בא"ד רישא הוי חידוש ניחא: (ו) ד"ה אי ממתניתין וכו' אע"פ שאמרת שהן יפות יודע הייתי שהן רעות: (ז) ד"ה בצפרא וכו' א"כ מסתמא עומד במזרח והא דאמר: (ח) בא"ד צריך לומר דמקדם דקרא היינו קדם של עולם שאצל גן עדן במערבו והיינו:

◆

מוסף רש"י

עמוק. דהיינו שפל כמראה חמה שנראית עמוקה שפל מן הצל (בכורות מא.) חמה אצל צל נראית עמוקה וכן כל לבן ושחור בבשר נראה הלבן עמוק, כך בהרת לבנה היא (חולין סג.).

◆

מוסף תוספות

א. בזו תקנו וכו' ועשאוהו מפני חזרתו, כדין מקח טעות, ושיהיו שניהם חוזרים בו להראות כי מקח כזה ראוי שיהא בטל. ריטב"א. ובר"ן כתב: דאנן סהדי שאין הלוקח רוצה באותו מקח ומסתמא ברשות מוכר עומד ויכול ליטלו לעצמו או למכרו לאחר וכו'. ב. [ו]למימר ליה אי ניחא לך לקיומיה למקח בהני דמי לחיי, ואי לא, בטליה למקח לגמרי. יד רמה. ג. [ו]יאמר הלוקח אני על דעת רעות לקחתי ולא סמכתי על דבריך שאמרת לי שהם יפות. ריטב"א. ד. כי כשאמרת לי רעות הם לא סמכתי עליך כי יודע הייתי שדרך הלוקח לגנות מקחו. שם. ה. שאין כאן טעות כי דרך הלוקח לגנות המקח ודרך המוכר לשבחו. שם. ו. שאסור באורו של שמש. רמב"ן. ובר"ן כתב: שאסור לראות בשמש. ז. ולא מסתבר לומר דפליגי בהכי דמר סבר גן עדן במזרח ומר סבר במערב. תוס' בכורות נה:

א) גי' רבינו רע רע יאמר הקונה ואוזל לו אז יתהלל. ב) צ"ל דחמה סומקתי היא ג) אולי צ"ל רק סמוך לערב.